

Оригинални научни рад

УДК 821.163.41-13 Петровић Његош П.П.:801.73

811.163.41,1`373.45

Примљен: 29. септембра 2020.

Прихваћен: 20. фебруара 2021.

<https://doi.org/10.46630/phm.13.2021.01>

Радмило Н. Маројевић¹

Универзитет у Београду

Филолошки факултет

Катедра за славистику²

РЕКОНСТРУКЦИЈА ГРАМАТИЧКИХ АРХАИЗАМА КАО ЛИНГВОТЕКСТОЛОШКИ ПРОБЛЕМ (НА ГРАЂИ ЊЕГОШЕВОГ *ШЋЕПАНА МАЛОГ*)

У овом раду се разматрају, на грађи Његошевог спјева *Шћепан Мали*, граматички архаизми у облицима: а) именица, б) придјевских ријечи, личних и односних замјеница и в) глаголских ријечи. У раду се примјењује поредбена интертекстуална анализа с другим Његошевим дјелима (прије свега са спјевовима *Горски вијенац* и *Луча микрокозма*), као и с Мажуранићевим спјевом *Смрт Смаил-аге Ченгијића*, баладом *Жалостна пјесаница о племенитој Асан-агиници* те са староруским спјевом *Слово о полку Игореве*.

Кључне ријечи: Петар II Петровић Његош, спјев *Шћепан Мали*, спјев *Горски вијенац*, спјев *Луча микрокозма*

1. Приступ

1.1. Посебан слој граматичко-семантичке реконструкције изворног текста Његошевих дјела, па тако и *Шћепана Малог*, тиче се реконструкције облика и конструкција које је пјесник употребио као граматичке архаизме, тј. облика и синтаксичких конструкција које су већ средином XIX вијека имале такву стилску обојеност.

1.2. Његошеве архаизме сврстали смо, условно, у три групе. Прва се тиче именица и њихових синтаксичких функција: наставка *-ах* у генитиву множине, неких падешких облика и специфичних типова употребе падежа (види т. 2), друга – придјевских ријечи и замјеница, међу

1 radmilo@mail.ru

2 Рађено у оквиру научног пројекта „Пјесничка дјела Петра II Петровића Његоша у оригиналу и руским преводима” Института за славистику и филологију Паневропског универзитета Апеирон у Бањој Луци.

којима су неке специфичне форме за изражавање посесивности и рефлексивности те архаичне форме конгруенције придјевских и замјеничких ријечи с бројевима и бројним именицама (види т. 3), а трећа – глаголâ, окамењених форми номинатива једнине мушког рода радног партиципа садашњег времена и неких синтаксичких конструкција за изражавање уопштеног и неодређеног лица (види т. 4).

1.3. Метод интертекстуалне анализе може се користити и у обрнутом смјеру – за тумачење контекста из других дјела српске и словенске књижевности (види т. 5).

2. Nomina substantiva

2.1. Важан сегмент граматичке реконструкције у Његошевим дјелима тиче се форме генитива множине и његовог разликовања од генитива једнине.

Његошев идиолект и пјеснички језик карактерише слабо финално *x* у генитиву множине именица послје дугог *a* или *i*. Изговор тог слабог *x* није фонолошки обавезан па се не мора примјењивати: и сам пјесник га је у неким пјесмама замјењивао апострофом, а никако није одражен у примјерима у којима је генитив једнине (у *Горском вијенцу* и генитив двојине) секундарно попримио значење множине.

У „Текстологији Горског вијенца” расправу о наставку генитива множине именица отпочели смо констатацијом: „Ни за кога није спорно, па ни за писца ових редова, да је Његош изговарао финално *x* у наставцима генитива множине именица које је писао *-ахъ*, односно *-ихъ*. Разлика је само у томе што ми сматрамо да је та појава у Његошевом језику (и у Његошево вријеме) била више фонетска и дијалекатска него фонолошка: налазимо је, као неку врсту фонетизованог издаха, у облицима генитива плурала именица прве и друге деклинације који се завршавају са два дуга отворена слога (отуда је посвједочена и у прилогу *лнихъ*), али и у облицима генитива плурала именица које се у множини мијењају по трећој деклинацији (*очихъ*, *костихъ*), стичући тиме и граматичко обиљежје. Генитиви плурала именица који су настали преображајем облика дуала [...] или сингулара збирних именица [...] – нису имали то слабо финално *x*. У издањима која ми припремамо, и у текстолошким расправама које им претходе [...], ми на ту појаву у самом тексту указујемо само надредним знаком за дужину вокала (*чудествā*, *страстї*), у аутентичном изговору препоручујући слабо *x* [*чудѣствā^x*, *страстї^x*], не сматрајући неправилним ни његово неизговарање [*чудѣствā*, *страстї*]” (MAROJEVIĆ 2005: 280–281).

Брисање *x* у наставцима генитива плурала није преседан: то је досљедно чинио у свом издању *Горског вијенца* Стефан Митров Љубиша,

приређивач који је био – и временски и просторно – Његошу најближи (Љубиша 1868/2017; примјер из 1. стиха поправио је на крају књиге: „mjesto binjišah čitaj binjiša” (с. 141)). – Разлика између Љубише и нас састоји се у томе што ми финално *x* ипак доносимо, у акценатском издању (уздигнуто, у експоненту, да бисмо сигнализирани да је оно слабо), и што у критичком и основном издању на њега указујемо прозодијски, надредним знаком за дужину на финалном вокалу (јунак̄а, људ̄и). Финално *x* које је у првом издању изостављено реконструишемо у квадратној загради у акценатском издању, док у критичком на њега указујемо само у текстолошкој напомени.

Текст критичког издања *Шћепана Малог* потврђује употребу слабог *x* у генитиву множине именица не само прве и друге него и треће деклинације, као и у прилогу **ономланих**, али не и у именицама чији је генитив множине настао преображајем генитива једнине.

(1) Наставак \bar{a} у генитиву множине у аутентичном изговору може се изговарати са \bar{a}^x , на примјер: по̀ Кòсову, с̀рбскијех јунак̄а – [ШМ 12] (изговара се јуна́к̄а или јуна́к̄а^x).

Двојак изговор реконструишемо и у примјеру: сви ми нокти с рук̄а попадаше. [ШМ 500] јер је то облик и по поријеклу генитив множине (за разлику од Мажуранића, Његош не користи облике двојинског поријекла *руку, *ногу).

И у пјесми *Поздрав србском роду*, из које је узет мото спјева (Прилог II у основном издању *Шћепана Малог*), генитив множине у првом издању означен је са **-ахъ:** и завјети дѹш̄а^x небесима: [ПСР 49], па финално *x* не треба воспостављати (изостављано је у каснијим издањима).

(2) Наставак \bar{i} у генитиву множине у аутентичном изговору може се изговарати са \bar{i}^x , на примјер: од постања људ̄ӣ ӣ свијета [ШМ 2160] (изговара се људ̄ӣ или људ̄ӣ^x).

И у пјесми *Поздрав србском роду* генитив множине у првом издању означен је са **-ихъ:** нек се сти́ди људ̄ӣ^x ӣ свијета – [ПСР 19], па финално *x* не треба воспостављати (изостављано је у каснијим издањима).

(3) Алтернативни изговор реконструише се и у прилогу из стиха: ономл̄ан̄ӣ, кад Мòсков побуни [ШМ 3834] (изговара се ономл̄ан̄ӣ или ономл̄ан̄ӣ^x).

(4) Примјер у којем је генитив множине настао преображајем генитива једнине нема варијанту с финалним *x*: Откуда је то двоје Ту̀рад̄ӣ [ШМ 626]. У њему је прозодију генитива множине условила синтагматска веза с бројем.

Прозодија генитива једнине остаје кад именица има атрибут у једнини: *О̀двоји се двије стотине м̀омч̄а̄д̄ӣ ц̀рногорске* [ШМ -815], а остављамо је и у случају синтагматске везе с прилогом *много*: Наше много

гад бјеше чѣљаѡдѣ, [ШМ 2223].

2.2. У *Шћепану Малом* има случајева, и у Предговору (пет примјера) и у тексту спјева (седамнаест примјера), у којима треба реконструисати финално *x* у генитиву множине као штампарску грешку првог издања. Сви су ти примјери несумњиви у том смислу да су то сигурно облици генитива множине.

(1) Финално *x* у генитиву множине треба реконструисати у десет стихова у десетерцу (трипут у облику *хѣљаѡдѣ*^[x]): из Стамбола спрѣмѣй пѣт Млѣтѡкѡ^[x], [ШМ 270]; (сто и двадест *хѣљаѡдѣ*^[x] Туракѡ!) [ШМ 940]; тада ће ми триста пѣтѡ^[x] љѣпшѣ [ШМ 2341]; те ми даде из ѡстѡ^[x] у ѡста – [ШМ 2619]; ми смо жељни добријех глѡсѡвѡ^[x]. [ШМ 2633]; А какве су са много мѡтѣѡ^[x]? [ШМ 3063]; Ево има неколико дѡнѡ^[x], [ШМ 3067]; сто и двадест тевтером *хѣљаѡдѣ*^[x] – [ШМ 3491]; узми соли десетак тѡвѡрѡ^[x], [ШМ 3772]; нѡ на вѡјскѣ стотину *хѣљаѡдѣ*^[x]? [ШМ 3891].

(2) Финално *x* у генитиву множине треба реконструисати у једном стиху шеснаестерца (односно осмерца у његовом саставу): ту љѣшѣнѡ^[x] нѡслѡгѡтѣй! [ШМ 2040⁶ (44)].

(3) Финално *x* у генитиву множине треба реконструисати и у прози (пет пута у четири контекста): *Црнѡгѡрѡцима нестѡде фѣишѣкѡ*^[x], [ШМ -845]; *и са њим 30* [= тридесет] *ѡфиѡѡрѡ*^[x] – [ШМ -2497]; *Пѡ прочитѡњу грѡмѡтѣ учине Црнѡгѡрѡци ѡ три пѣта весѣље ѡз пушѡкѡ*^[x]. [ШМ -2613]; *Пуѡѡју грозѡдови пѣшѡкѡ*^[x] *Блѡтом из лѡћѡ*^[x]. [ШМ +4019]. Шести примјер треба посебно образложити (види т. 2.3.(4)).

(4) Наставак генитива плурала може се, због потреба стиха, елидирати, али само ако именица има значење броја. Таква су, с нултим наставком, два примјера, оба у шеснаестерцима (односно осмерцима у њиховом саставу): тридест тѣсѣћ' турске војске [ШМ 2244^a (92)]; (тридест тѣсѣћ' ње ѣмѡше!) – [ШМ 2415⁶ (125)].

2.3. Друго је питање да ли је Његош у својим главним пјесничким дјелима која најбоље одражавају његов идиолект, у *Горском вијенцу* и у *Лучи микрокозма*, досљедно писао -ѡхѡ, -ѡхѡ у генитивним плуралским флексијама и да ли у неким случајевима генитивни наставак -ѡ треба реконструисати графѣјски као -ѡ[хѡ]. Послије подробне анализе, одражене у „Текстологији Горског вијенца” (MAROJEVIĆ 2005: 280–290) и у „Текстологији Луче микрокозма” (MAROJEVIĆ 2016: 254–256) потврдили смо закључак: „На основу свега наведеног можемо закључити да ни у једном од разматраних контекста није оправдано у *Горском вијенцу* и у *Лучи микрокозма* реконструисати генитив плурала са наставком -ѡ[хѡ]” (MAROJEVIĆ 2005: 287; MAROJEVIĆ 2016: 256). Наша анализа медитативне прозе и пјесама из Биљезнице (MAROJEVIĆ 2017: 400–404) потврђује закључак из критичких издања *Горског вијенца* и *Луче*

микрокозма: ни у једном од разматраних контекста није у њима оправдано реконструисати генитив плурала са наставком -а[χз] или -и[χз].

Да ли се то може рећи и за *Шћепана Малог*, тј. да ли би у њему било оправдано реконструисати генитив множине с наставком -а[x] или -и[x] (осим оних очитих штампарских грешака првог издања)? И да ли има примјера у којима би, напротив, требало реконструисати генитив једнине?

(1) Први примјер који смо издвојили за анализу је из 1908. стиха:

Ти се с̄акр̄и како назре муку,
н̄ò народу не бјеше скривања –
н̄ò да муци вр̄ха гла̀в̄е дође
ал да му се угаси свијећа!
[ШМ 1907–1910].

Именица *скривање* је *singulare tantum*, тј. употребљава се у једнини, а у множини само онда кад то допуштају семантички услови. Они то овдје не допуштају.

(2) У другом примјеру, из 2130. стиха:

Колико му труда свијет ста̀де,
онолико – један трунак мали
што се игра с вјетром дò обла̀к̄а.
[ШМ 2128–2130],

генитив множине искључује контекст: *трунак мали* може достићи један облак. Знаком за краткоћу искључујемо прозодију односно облик генитива множине.

(3) У 1849. стиху:

Помòзи Бòг, јуначки народе,
поможе ти данас мимо ика̀д:
ја сам кривац пред Богом и тобом
јер подигох кулу до òбла̀к̄а –
на̄ н̄у̀ стра̀шн̄е навукох громове,
[ШМ 1846–1850]

Шћепан не мисли само на оних седам кула што је подигао на седам ловћенских висова (једнина у функцији множине) него више на укупан свој учинак, па је ту прозодија генитива множине оправдана (али њу не треба реконструисати јер на њу већ у првом издању указује графика -ах).

(4) У једном примјеру може бити спорна оправданост реконструкције генитива множине с обзиром на то да Његош, и не само он, облик једнине употребљава и у значењу множине. То ипак не би било оправдано у прозном контексту: *и они који су били на граници прòтиву Мл̄еч̄ӣћ̄а*^[x] [ШМ -1809], па и овај примјер придружујемо осталима [види

т. 2.2.(3)].

2.4. Овдје треба подсјетити да је Његош то слабо финално *x* у генитиву плурала понекад означавао апострофом (или га је просто изостављао), али само у лирским пјесмама. Такве примјере пружају пјесме *Филозоф*, *астроном*, *појета* и *Ноћ скупља вијека*.

(1) Откривши у Петрограду оригинални Његошев рукопис пјесме *Филозоф*, *астроном*, *појета* (која се наводи и према првом стиху: „*Тројица вас насамо, један другог не гледа...*”), утврдили смо да у њему није написано финално *x* у генитиву множине ни у придјеву ни у именици у стиху: **да на ведра чела играјући звѣзда** [зв^ајѣздā] [ФАП 43] (подробније у MAROJEVIĆ 2004; краћу верзију и факсимил види и у MAROJEVIĆ 2007). То значи да је Његош то слабо финално *x* у генитиву плурала могао изоставити или га означити апострофом.

(2) У рукопису *Ноћи скупље вијека* Његош је то слабо финално *x* у генитиву плурала означио апострофом у двије именице (и у једном придјеву): **исподъ поля’ звѣздание’** [НСВ 2^а], **владалице вила’ бѣле** [НСВ 60^б], оставивши га само у контексту гдје је требало граматички разликовати номинатив и генитив: **не мичу се уста съ устахъ** [НСВ 59^а] (подробније у MAROJEVIĆ 2017: 348, 362–363).

Наведени примјери посредно потврђују нашу текстолошку интерпретацију са могућношћу двојаког изговора.

2.5. Реконструкцију захтијевају и неки други архаични облици именица.

(1) Граматички архаизам је наставак *-ама* именица средњег рода у плуралу, у инструменталу – (с) *писмама*, посвједочен у прозној ремарци *Шћепана Малога: Књигоноша му ната^ано кажѣ да му онѣ пише архимандрит барски Дебеља, којѣга је Мехмед-паша скадарски спремио с писмама к провидуру которскоме* [ШМ -607] и у локативу – (у) *преданијама*, у другој реченици пишевог Предговора: *Његов живот још[т] нико опишао није јербо се само у преданијама главна ствар с[о]држава, а друге се ситнарије с дугијем временом губе*.

Ову појаву налазимо и у стиховима *Луче микрокозма* исто у плуралу, у инструменталу – (пред) *претпријатијама*: пред великим претпријатијама [ЛМ 366] и у локативу – (у) *божѣствама*: у смртним ка у божѣствама – [ЛМ 319] и (у) *сунцама*: у йскрама како у сунцама, [ЛМ 318].

Именице средњег рода су у номинативу и акузативу дуала имале наставак као именице женског а не мушког рода, па се то могло преносити и на друге падеже у процесу мијешања наставака дуала и плурала при формирању савремених деклинација у множини – тако се објашњава овај тип архаизама у Његошевом идиолекту и пјесничком језику.

(2) Под утицајем црквенославенског и руског књижевног језика

Његош употребљава као граматички архаизам наставак *-и* у вокативу (старе) **ї*-основе мушког рода – *Гѡсподи*: *О Гѡсподи, слава твојој сили* [ШМ 1698]. У дативу именица има наставак по (старим) **ѡ*-основама: који иде по *ћѡди* Господу: [ШМ 1708]. Исто је двојство и у савременом руском књижевном језику.

(3) Исто тако, граматички архаизам је наставак *-и* у акузативу множине (старе) **ї*-основе мушког рода – *гѡсти*, којим се остварује леонинска рима: *чврѡсти кѡсти за опаке гѡсти!* [ШМ 575].

(4) Граматички архаизам је облик номинатива старе сугласничке основе *кѡми*, који је адвербијализован па поново супстантивизиран: онај *кѡми* што је претекао, [ШМ 2086]. Израз *ѡнѡј кѡми* значи 'оно мало'.

(5) Граматички архаизам је облик датива множине (старих) **ѡ*-основа: и спрѡми ме *Тѡрком* свезанога – [ШМ 497], који се, од исте ове именице, среће и у народним пјесмама.

2.6. На трећем мјесту разматрамо специфичну употребу неких падежа.

(1) Поред стандардне рекције глагола *вјеровати* (коме/чему): *Вјеруј вјери која се не ломи*, [ШМ 1415], у 652. стиху је посвједочена и употреба акузатива, у другом значењу и у саставу заклетве као фразеолошког жанра:

нѡ ти глава сад о концу виси:
ако слажеш – конац се прекиде,
каза л прѡво, вјеруј јемца Бога,
прѡђе моје не с'јече се твоја –
здроаво ћу те кући отправити,
под ѡрѡж'јем, капе накривљене.
[ШМ 650–655].

(2) Активирање словенског генитива (генитива послерије негације) у сљедећем прозном фрагменту: *Петар се смије и не хоће дара примити*. [ШМ -2277] свакако је потпомогнуто руским утицајем.

(3) За разлику од руског језика, у српском се чувају неки типови синтаксе двоструких падежа, али је и поред тога за савремени језик необична употреба двоструког номинатива у инверзији, при чему је други номинатив (*они*) елидиран: *Путови се ни звати не могу*, [ШМ 3707].

(4) Специфична је, као допуна именице *писка*, употреба субјекатског акузатива умјесто генитива у стиховима:

стаде писка јадне калуђере
и црковне проче служитеље;
[ШМ 524–525].

3. Nomina adjectiva и Pronomina

3.1. Архаичне језичке црте везане су и за употребу неких посесивних облика.

(1) Граматички архаизам је употреба посесивног генитива *њих* умјесто и у значењу посесивне замјенице *њихов*: хоће братску крв да свете / и разуру њих домовā [ШМ 2241 (89)].

(2) Граматички архаизам је употреба конгруентног атрибута уз именицу *страх*. У *Шћепану Малом* посвједочен је такав примјер: страх је турски крв моју смрзао – [ШМ 616]. Синтагма *страх турски* има значење 'страх од Турака'.

Као интертекстуалну паралелу наводимо стих *Горског вијенца*: и сад дрхтим од његова страха! [ГВ 1360]. У текстолошкој напомени указали смо да је *његов страх* 'страх од њега' (MAROJEVIĆ 2005: 119). Овај и друге примјере атрибута уз именицу *страх* разматрамо у „Текстологији Горског вијенца” (MAROJEVIĆ 2005: 296–300).

(3) Граматички архаизам је и употреба конгруентног атрибута уз именицу *зло*:

Турци спремни на зло црногорско
(зна се зашто!) кад десе прилику,
[ШМ 754–755].

Синтагма *зло црногорско* има значење 'зло које се чини Црногорцима', 'зло које је задесило Црногорце'.

3.2. Граматичкој реконструкцији подлијежу архаичне форме конгруенције придјевских ријечи и личних замјеница с основним и збирним бројевима и бројним именицама, али су оне подробно описане у нашим претходним критичким издањима (MAROJEVIĆ 2005: 293–295 (изложена је и историја питања); MAROJEVIĆ 2016: 270–271). У савременом језику уз бројеве се употребљава придјевска ријеч и лична замјеница у генитиву множине, а у Његошевом језику – у акузативу или номинативу множине мушког рода, у зависности од синтаксичке функције.

(1) У 2282. стиху уз именицу са значењем броја *тисућа* придјев је у облику номинатива множине мушког рода неодређеног вида (функција је субјекатска):

стражни првѣ већ не виде –
тисућа њх мртви лежи.
[ШМ 2282 (108)].

(2) Иако је ријеч о позицији посесивног генитива, тј. о функцији неконгруентног атрибута на нивоу реченице, у 1584. и 1590. стиху уз основни број *седам* замјеница са значењем универзализације долази у аку-

зативу множине мушког рода *свѣ* (у том падежу, додуше, мушком роду је хомонимичан женски род):

ту се хазне свѣ седам краљевā
сасипаху са свакојѣ стране
само да се одржї Турцима –
[ШМ 1584–1586];

Када ствари овакве бивају
при помоћи свѣ седам краљевā,
штò ће Гора Црна одправити,
коју нико не зна ни[т] помаже?
[ШМ 1589–1592].

Оваква употреба објашњава се тиме што су основни бројеви губили деклинацију па се адвербијализовао њихов акузатив, а с њим се слаже замјеница, при чему се може остваривати и њено емфатичко дужење по аналогiji с генитивом једнине женског рода, како смо облик *свѣ* у наведеним стиховима (и у 1574. стиху) прозодијски и реконструисали у основном издању.

(3) Необичније је то што је иста конструкција и у 1574. стиху, а то је позиција граматичког субјекта:

ово бјеше кавурскā светиња
спрам које се свѣ седам краљевā
и господа седам краљевинā
без престанка једнако кршћаху,
[ШМ 1573–1576],

али се и она објашњава процесом адвербијализације акузатива основног броја и његовог атрибута.

(4) У номинативу Његош користи и личне замјенице у субјекатској функцији – *ми*: него да се ми пѣт-шест старчїнā [ШМ 1236]; а за то смо и ми сва тројица [ШМ 1272], *ви*: Када бисте ви тројица шћели [ШМ 1218], *они*: они ће двā очи обратити, [ШМ 3670] (у савременом књижевном језику било би: *нас* пет-шест, *нас* тројица, *вас* тројица, *них* два), па смо у стиху гдје је недостајао један слог: а како ли [ми] шака горштака – [ШМ 863] у основном издању реконструисали личну замјеницу првог лица множине *ми* у номинативу (MAROJEVIĆ 2018: 323 (863)). Другим ријечима, нисмо реконструисали генитив *нас*, што би било у складу са савременим језиком, али не и с језиком Његошевим (он у тој позицији употребљава номинатив).

3.3. Граматички архаизми су неки облици датива, акузатива и инструментала личних замјеница првог и другог лица множине.

(1) Његош употребљава енклитички облик датива личне замје-

нице првог лица множине (без акцента и без дужине) *ни* у значењу 'нам', на примјер у стиховима 1744. и 2356:

А да имам силе и да могу,
бих, владико, одмах учинио
да све ове горе заиграју
и у хѡра да ни се окрећу.
[ШМ 1741–1744];

Ко ће љепшу славу доживјети,
на свијету што бисмо тражили
до овога што ни Бог дарова?
[ШМ 2354–2356].

Остали примјери: а један ни у Новѣ љтече [ШМ 632]; њгуман ни пјесице не може [ШМ 1276].

(2) Његош употребљава и енклитички облик датива личне замјенице другог лица множине (без акцента и без дужине) *ви* у значењу 'вам'. У три контекста појављује се ова архаична енклитика у два стиха заредом. Поред стихова 3085–3086 (види примјер даље у т. (6)), то су још стихови 123–124 и 1957–1958:

смије ви се небо под којим сте,
смије ви се мјесто на кѡму сте
а кѡмо ли вѡс љубѣћѣ срце,
па јошт срце вашѣга владике!
[ШМ 123–126];

Нѡ држите, а имате кѡга:
нѣк ви слѡва иде по свијету
ѡ да ви се до пѡслијед прича!
[ШМ 1956–1958].

Остали примјери: Кунем ви се клетвом нѡјстрашнѡм – [ШМ 888]; А ће ви је, кнеже, сад пѡтрика? [ШМ 1086]; И вјерујте што ви данас кажем: [ШМ 1366]; Дѡјбуди ви ја не треба ништа. [ШМ 1979]; правда ви је што је вама дрѡго. [ШМ 2020]; па га ето, и честит ви био! [ШМ 2026]; кад плачете – свѡк ви се весели, [ШМ 2169]; Што ви пјесна колом не ѡкрѣћѣ? [ШМ 2353]; само ви се не даје сакрити [ШМ 2458]; А домаћи какав ви је живот: [ШМ 2590]; Чујте добро што ћу ви казати: [ШМ 2925]; прост ви живот – ви ме каменујте! [ШМ 2954]; нѡ ти кажи што ви сада скриви: [ШМ 3298]; а ево ви од мене ширина. [ШМ 3327]; (муха ви је у нѡсу уљегла!): [ШМ 3320]; Кунем ви се пѡћи-вјѣрѡм турском: [ШМ 3493]; И чујте ме чисто што ви кажем: [ШМ 3858]. – У *Речнику Његошева језика* облици **ви**, **ни** третирају се као дијалектизми (STEVANOVIĆ I DR. 1983

I: 72, 524); тачније би било рећи да су то архаизми који се чувају у појединим дијалектима, не само у Црној Гори. У старославенском језику они су, у дативу, били такође енклитике, а гласили су *вѣи*, *мѣи* (уп. BLAGOVA I DR. 1994 / 1999: 159, 337, s. v. *вѣи*, *мѣи*).

(3) Архаични облик акузатива личне замјенице првог лица множине у старославенском је гласио *мѣи*, али је у српском језику, у процесу унификације тврде и меке деклинације, добио лик *не*. Кад је генитив *нас* преузео и функцију акузатива, облик *не* у значењу 'нас' постао је енклитика³. У *Шћепану Малом* потврђен је у 3800. стиху:

Написмо се кáфѣ и т̀тума,
изм'јењасмо домаће јèглене –
треба штòгод о вѣљему послу,
за којим не дѣвлет ò[т]правио,
пòзборїти и разумјети се.
[ШМ 3797–3801].

(4) Архаични облик акузатива личне замјенице другог лица множине у старославенском је гласио *вѣи*, али је у српском језику, у процесу унификације тврде и меке деклинације, добио лик *ве*. Кад је генитив *вас* преузео и функцију акузатива, облик *ве* у значењу 'вас' постао је енклитика⁴. У *Шћепану Малом* потврђен је у 120. стиху:

Добро дошли браћо Црно̀гòрци:
свагда ми ве мило погледати –
[ШМ 119–120].

Облици *не*, *ве* у двотомном *Речнику Његошева језика* означени су само као дијалектизми; стварно су то архаизми који се чувају у појединим говорима, и то не само у староцрногорским и сусједним источнохерцеговачким.

(5) У Његошевом језику посвједочен је, као граматички архаизам, пуни облик датива личне замјенице првог лица множине *нам*, без финалног *-а*, у 3691. стиху:

Султани су нáм прòпїли вино;
нàскоро ћѣ Турци вїдијети
ђе султани једу крметину;
попуцаће срца ù Тура̀кá,
попуцати срца òд жалости –
[ШМ 3691–3695].

На облику *нáм* реконструирамо дугосилазни акценат сигнализирајући

3 Облици *нас*, *вас* који су се првобитно употребљавали само у генитиву, срећу се и у старославенским текстовима у акузативу множине (Петар Ђорђић, *Старословенски језик*, Нови Сад: Матица српска, 1975, 105). Исто важи и за *себе* у акузативу једине.

4 Види нап. 3.

да то није енклитика, што је важно за версолошку реконструкцију. Иначе је облик *намъ* стари облик датива множине, али се он чува као нова енклитика замијенивши енклитику *ни*. Стари облик датива и инструментала двојине *нама* преузео је функције локатива, датива и инструментала множине.

(6) У Његошевом језику посвједочен је, као граматички архаизам, пуни облик датива личне замјенице другог лица множине *вам*, без финалног *-а*, у 2620. и 3089. стиху:

православна велика царица
спремила мѐ (= *ме је*) да мѐђу в̄ас дођем
да вам предам њезину гр̄амату
и њезине свѣштенѐ р̄ијечи
те ми даде из ӯста^[х] у уста –
в̄ам њих предат од слова до слова.
[ШМ 2615–2620];

»[...] Што вам треба нѣчесова др̄ужба
са М̄осковом из прѣкосвијета?
И да хоће, пом̄оћ ви не смије,
и да смије, пом̄оћ ви не може –
он је саб'јен н̄а крај̄ о̄д свијета
те не може н̄и од које р̄уке
в̄ам и ч̄ути смрти ни живота.«⁵
[ШМ 3083–3089].

Ми и на облику *в̄ам* реконструишемо дугосилазни акценат, а у другом примјеру раздвајамо га од рјечце *и*. Облик *вамъ* је стари облик датива множине. Данас је *вам* енклитика која је замијенила енклитику *ви*, док је функцију локатива, датива и инструментала множине преузео стари облик датива и инструментала двојине *вама*.

(7) Облик *вам* употријебљен је у спјеву двапут и у позицији инструментала, с предлогом *међу*, у стиховима 1170. и 1224:

Калуђере, то ми напомињеш
да л̄ажидар међу вама није.
Није мене л̄ако преварити:
међу в̄ам је – и наћи га хоћу
да ћу ст̄ати (= *стајати*) оvdје три године,
[ШМ 1167–1171];

Када бисте в̄и тројица шћели
јошт тројицу-четворицу узет,

5 У критичким издањима Његошевих дјела угласте знаке навода користимо за текстове који се читају.

отпремит се право пут Стáмбола
ради гласа једно́га прáзнoга
код дèвлета да нáс оправдате,
да покорност цару изручите,
да речете `ер међу вáм нèј' мá
тога врага те се царом зове.
[ШМ 1218–1225].

Предлог *међу* атонира свој побочни акценат на првом слогу, а на други слог преноси се акценат с облика замјенице. У основном издању замјенички облик оставили смо били без дужине, сад смо то кориговали.

(8) Као интертекстуалну паралелу наводимо 2341. стих *Горског вијенца*:

Вáм предстоји преужасна борба:
племе ви се све одрекло себе
те црнoме рáботá Мамону –
паде нà њем клетва бешчестија.
[ГВ 2341–2344; **Вамъ** (с. 96 првог издања)].

Овдје је занимљиво да је пјесник у наредном, 2342. стиху употребио исто тако граматички архаизам – енклитички облик датива личне замјенице другог лица множине *ви* (види горе т. (2)).

3.4. Архаичну језичку црту представља и употреба специфичних облика рефлексивности (повратности) и релативних замјеница, од којих су неки потпомогнути руским утицајем.

(1) Одлика је старoга језика могућност изостављања повратне рјечце уз повратне глаголе. Тако је у стиху:

штò с' `òкò н̄их пламен вије,
што л пушчàнè жеке лoме?
[ШМ 2278 (104)]

употријебљен неповратни облик (јеке лoме) умјесто повратног: јеке се лoме.

Исту појаву налазимо у 36. стиху српске народне баладе *Жалостна пѣсанца племените Асан-агинице*, у којој се чувало јат (ѣ) као жива фонема у свим позицијама:

Кад кадуна књигу проучила,
два је сина у чело љубила
а двѣ ѣре у рѹменá лица,
а с мálахнѣм у бèшицѣ синком
одѣлити никако не могла
већ је братац зà рѹке узео
и једва је [с] сѣнком рáзставио
тер је меће к сèбѣ на коњѣца –

с њоме грѣдѣ у двору бѣлѡму.
[ЖППА 32–40],

тј. употријебљен је неповратни облик (одѣлити) умјесто повратног: одѣлити се.

Навешћемо још једну интертекстуалну паралелу, овога пута из 471. стиха (по нашој реконструкцији) *Слова о полку Игореве*:

НА ДОУНАИ | ЯРОСЛАВЪИ ГЛАСЪ | СЛЪШИТЬ,
ЗЕГЪЦИЮ | НЕЗНАЕМЪ | РАНО КЪЧЕТЪ:
«ПОЛЕЧЮ», РЕЧЕ, | «ЗЕГЪЦИЮ | ПО ДОУНАЕВИ —
ОМОЧЮ | БЕВРАНЪ РОУКАВЪ | ВЪ КАМЛѢ РѢЦѢ,
ОУТРОУ КНАЗЮ | КРОВАВЪИА | ЯГО РАНЪИ
НА ЖЕСТОЦѢМЪ | ЯГО | ТѢЛѢ!»
[СОПИ 471–476],

у коме је такође употријебљен неповратни облик (слъшитъ) умјесто повратног: слъшитъ са.

(2) Архаична је свакако и могућност замјене рјечце *се*, која је по поријеклу акузатив повратне замјенице, пуним обликом *себе*⁶, који је по поријеклу генитив повратне замјенице: поточина [се] ломи → поточина [себе] ломи. У 2014. стиху то је учињено из версолошких разлога (попуњавање четворосложне силабичке структуре првог полустиха) и несумњиво под руским утицајем:

теже вас је са њом раздвојити
нѡ уставит мутну поточину
која себе ломи провалама.
[ШМ 2012–2014].

(3) Синтаксички је архаизам (а истовремено и синтаксички русизам: *собой/собою*) употреба инструментала повратне замјенице умјесто номинатива замјенице *са́ми (са́м)* у 1522, 2671. и 3394. стиху:

највише су стога нѣпоб'јѣдни
јер су собом рѡђенї војници,
јер се [с] смрѣу смију и ругају.
[ШМ 1521–1523];

па јунаштва ком се свијет диви
те сте свагда собом показали
под барјаке Скѣндер-бѣга Ђура
против гадне силе отоманске;
[ШМ 2670–2673];

⁶ Види нап. 3.

Ту љубави чисте братске није
коју један човјек из пакости
би могоа собом претргнути.
[ШМ 3392–3394].

(4) Књишки граматички архаизам потпомогнут руским утицајем јесте и употреба неконгруентног облика (посесивног генитива релативне замјенице *којѝ*) умјесто конгруентног облика (односно-посесивне замјенице: *чијѝ*). У султановој титули два су таква примјера: »[...] ја, ша̀х којега је диплома на вр̀хѡвнѹ власт потписата блѝстателнѝм именом обла̀датеља од два дијела свијета и којега је ха̀лифска̀ па̀тѣнта украшена великољѣпнѝм титулом обла̀датеља од два м̀ора«⁷ [ШМ -1614]. Неконгруентне конструкције с посесивним генитивом *којега* у даљем развоју српског књижевног језика замијењене су конгруентним конструкцијама с релативном замјеницом *чији* по обрасцу: *којега* је диплома → *чија* је диплома, *којега* је патента → *чија* је патента.

3. Verba

4.1. Размотрићемо најприје окамењене форме номинатива једнине мушког рода радног партиципа садашњег времена.

(1) У *Шћепану Малом* разликујемо, прозодијски и граматички, необиљежену морфему (постфикс) |год| у саставу једног типа (синтетичких) неодређених замјеница, која нема морфолошких варијанти, од рјечце *гòд* с краткосилазним акцентом у другом типу (аналитичких) неодређених замјеница, која има морфолошку варијанту *гòде*, али њу од упитно-односне замјеничке ријечи (номинатива *ко* и акузатива *што* именичких замјеница те прилога за правац *куд*) раздваја енклитика прве фонетске ријечи.

Варијанта *гòде* умјесто *гòд* условљена је версолошким разлозима (њоме се попуњава четворосложна структура првог полустиха десетерца).

Без икаквог основа, Војислав П. Никчевић облик **годе** првог и свих других издања замјењује својим *гође, у 2655: ко се гође су три прста крсти (IV 159), 2719: Куђ се гође с границе шенемо, (IV 223), 3014: ко се гође код њега намјери; (IV 518) и 3880. стиху: што му гође девлет запов'једи, (V 472) (НИКЏЕВИЋ 2005: 151, 153, 165, 203).

Оваква текстолошка интерпретација нема икаквог филолошког основа, као ни у облицима *год*, *куд* и сл., јер је и Његош у азбуци којом се служио, као и словослагачи у штампарији, имао слово **ђ** да је оно у тим облицима писцу требало. Али таква интерпретација нема ни исто-

⁷ Види нап. 5.

ријског основа. По своме поријеклу, постфикс |год| настао је од рјечце *gōd*, а рјечца *gōd* скраћивањем од рјечце *gōde*; рјечца *gōde* настала је опет граматиализацијом од радног партиципа садашњег времена **gōdē* (стари номинатив једине мушког рода неодређеног вида) у адвербијалном значењу 'годећи'. Ефекат јотовања појавио се касније, спорадично и у дијалекту, као што се секундарно појавио ефекат јотовања у прилозима *овде, онде*.

(2) Архаични партиципски облик номинатива једине мушког рода радног партиципа садашњег времена у функцији глаголског прилога реконструисали смо у стиху *Луче микрокозма: Свѧ Бѧсмртна || вѧдѧ'* | намјерења, [ЛМ 401 (II 201)], који снабдијевамо текстолошком напоменом: 401 *Бѧсмртна* (намјерења) – *Бѧсмртна* је именица, а не придјев, семантичко опкорачење цезуре [...]; инверзија: *вѧдѧ'* [= видећи] *свѧ* намјерења *Бѧсмртна* [= Вишњег (бога)] [...] (*Бѧсмртна* је посесивни генитив именице, теонима *Бѧсмртан*, а не придјев).

Облик *вѧдѧ'* < *вида* (руски *видя*) 'видећи' по поријеклу је номинатив једине мушког рода неодређеног вида радног партиципа садашњег времена у адвербијалној служби и у значењу 'видећи', па стихови 401–402 значе: *Видећи све намјере Бесмртнога [= бога], тражиш узрок свога пада* (види подробније у MAROJEVIĆ 2016: 295–299).

(3) Потпуни паралелизам представља облик *мѧчѧ'* < *мѧча* 'мучећи', тј. *ћутећи*, у стиху: *стѧпѧ мѧчѧ'* || *нѧк се крѧвци | ѧчѧ* [ССАЧ 263 (133)] *Мажуранићева спјева Смрт Смаил-аге Ченгијића*. Тако „тамно мјесто” једног спјева помаже разумијевању „тамног мјеста” другог спјева. Овдје, наравно, облик из *Мажуранићевог* стиха послужио је као додатни аргумент у тумачењу стиха *Луче микрокозма*.

(4) Потпуности ради, наводимо, с једне стране, књишки предлог *глѧдѧ* (с генитивом) који је такође настао граматиализацијом од радног партиципа садашњег времена **глѧдѧ* (стари номинатив једине мушког рода неодређеног вида) у адвербијалном значењу 'гледећи' глагола *глѧдити*, и с друге стране, дијалекатски предлог *лѧше* (с генитивом), који је настао на исти начин уз скраћивање крајњег вокала, али од глагола *лишити*, који је првобитно имао значење оба вида.

Напомена.

Апостроф у облицима *вѧдѧ'* (види горе т. (2)) и *мѧчѧ'* (види горе т. (3)) стављамо како бисмо сугерисали савременом читаоцу да су то облици глаголских прилога; иначе тај апостроф с дијахроног становишта не би био оправдан – у овим облицима није долазило до скраћивања фонетске структуре ријечи.

4.2. Прокоментаришаћемо и два специфична начина изражавања

категорије лица.

(1) Уопштено друго лице у руском језику је у широј употреби него у српском, али је оно одлика и српског језика, с тим што му у новије вријеме конкурише конструкција с формалним субјектом *човјек*. У сљедећем контексту:

За ла̀же ми није много стало
(ко се себе не стиди лагати,
тај за свијет не обрће гла̀вѐ),
него ти је стало за̀ другијем.
[ШМ 2407–2410]

неким приређивачима се чинила необичном употреба енклитичког датива првог лица у 2407. стиху, а другог лица у стиху који слиједи иза заграде, па су овај други облик замјењивали оним првим (као наводну штампарску грешку првог издања). То јесте необично за савремено српско језичко осјећање, док су у руском такви примјери стандардни и кад су радња односно стање толико индивидуализовани да се уопштавање односи само на прво лице.

(2) Неодређено лице исказано је у 3132. и 3135. стиху на необичан начин:

Мо̀же л' њкад то истина бити
да се Турци, како ми се прича,
једне ла̀жѐ баш толико боје? [...]
Истина је, честити прѝнципе,
и јошт више него ти се прича:
[ШМ 3131–3135].

У руском језику неодређеноличне реченице (с предикатом у трећем лицу множине) широко се користе, док су у српском оне у неутралној употреби само с глаголима говорења и писменог саопштавања. У наведеном контексту као да су контаминирани две конструкције: 1° *како* (ми) *кажу*, 2° *како се прича*, уз посредни руски утицај (*как говорят*).

5. Исходи

5.1. Ми смо у овом раду користили метод интертекстуалне анализе само у унутрашњем смјеру – да аргументујемо тумачење Његошевих облика и конструкција, али се он може примијенити и у спољашњем смјеру. Тако се на основу примјера из 2278. стиха *Шћепана Малог* (104. шеснаестерца у њему) (види т. 3.4.(1)) може доказивати неоправданост исправљања 36. стиха *Асан-агинице* (*одјелит' се никако не могла), како то чини Вук Караџић и други приређивачи.

5.2. Исто тако и на основу истог контекста, може се доказивати неоправданост исправке 471. стиха *Слова о полку Игореве* (*гласъ са слъшитъ), коју чине руски литературолози, па је доспјела и у издање српског преводиоца Милорада Панића Сурепа (код њега је то 556. стих).

5.3. Најзад, на основу примјера у т. 4. овог рада, облик *му'чѣ'* у спјеву *Смрт Смаил-аге Ченгијића* у 263. стиху (у 133. десетерцу у њему) добио је адекватно тумачење, а на основу анализе у т. 2. може се закључити да су наставци *-ах*, *-их*, *-ух* у генитиву плурала у Мажуранићевом пјесничком језику имали фонолошко обиљежје (користе се досљедно укључујући и облике двојинског поријекла) па не треба изостављати сугласник *х* у њима, како то чини већина приређивача.

Скраћенице извора

- ГВ: *Горски вијенац* [у: Маројевић 2005: 35–222 (критичко издање); Маројевић 2018: 161–268 (основно издање); акценатско издање је у рукопису].
- ЖППА: *Жалостна пѣсаница племените Асан-агинице* [у: Маројевић 2006 (критичко издање)].
- ЛМ: *Луча микрокозма* [у: Маројевић 2016: 19–101 (репринт првог издања), 105–224 (критичко издање), 903–1020 (акценатско издање); Маројевић 2018: 67–149 (основно издање)].
- НСВ: *Ноћ скупља вијека* [у: Маројевић 2017: 347–363 (критичко издање), 641–646 (акценатско издање)].
- ПСР: *Поздрав (србском) роду* [Прилог II у: Маројевић 2018: 450–452 (основно издање), Прилог у: Маројевић 2020: 487–490 (критичко издање), 1154–1155 (акценатско издање)].
- ССАЧ: Иван Мажуранић. *Смрт Смаил-аге Ченгијића*. [Веролошка и прозодијска реконструкција Р. Маројевића, у рукопису].
- СОПИ: *Слово о полку Игореве*. [Веролошка и ортографска реконструкција Р. Маројевића, у рукопису].
- ФАП: *Филозоф, астроном, појета* [у: Маројевић 2004 (критичко издање)].
- ШМ: *Шћепан Мали* [у: Маројевић 2018: 289–449 (основно издање); Маројевић 2020: 19–225 (репринт првог издања), 227–486 (критичко издање), 1011–1153 (акценатско издање)].

- BLAGOVA i dr. 1994/1999: Blagova, E. i E. M. Cejtin, S. Gerodes, L. Pacnerova, M. Bauerova. *Staroslavjanskiy slovar' (po rukopisyam X–XI vekov)*. Moskva: Russkiy yazyk, 1994. Moskva: Russkiy yazyk, 1999. [orig.] Благова, Э. и Э. М. Цейтлин, С. Геродес, Л. Пацнерова, М. Бауэрова. *Старославянский словарь (по рукописям X–XI веков)*. Москва: Русский язык, 1994. Москва: Русский язык, 1999.
- LJUBIŠA 1868/2017: Ljubiša, S. (prir.). *Gorski vijenac*. Historički događaj pri svršetku sedamnaestog vijeka. Sačinio Petar Petrović Njeguš vladika crnogorski. U Zadru, 1868. Budva: Muzeji i galerije Budve – Cetinje: Nacionalna biblioteka Crne Gore „Đurđe Crnojević”, 2017.
- MAROJEVIĆ 2004: Marojević, Radmilo. „Originalni rukopis Njegoševe pjesme *Ko si ti? – Filozof. Ko si ti? – Astronom. / A ko ti? – Pojeta. Čudnovata društva!* (kritičko izdanje i pjesnička struktura teksta)”. *Studije srpske i slovenske*. Serija I: *Srpski jezik*, knj. IX, br. 1–2 (2004): str. 465–500. [orig.] Маројевић, Радмило. „Оригинални рукопис Његошеве пјесме *Ко си ти? – Филозоф. Ко си ти? – Астроном. / А ко ти? – Појета. Чудновата друштва!* (критичко издање и пјесничка структура текста)”. *Студије српске и словенске*. Серија I: *Српски језик*, књ. IX, бр. 1–2 (2004): стр. 465–500.
- MAROJEVIĆ 2005: Marojević, Radmilo (prir.). Petar II Petrović-Njegoš. *Gorski vijenac*. Podgorica: CID, 2005. [orig.] Маројевић, Радмило (прир.). Петар II Петровић-Његош. *Горски вијенац*. Подгорица: ЦИД, 2005.
- MAROJEVIĆ 2006: Marojević, Radmilo. „Stih i versološka rekonstrukcija *Žalostne pėsance plemenite Asan-aginice*”. *Radovi / Filozofski fakultet Univerziteta u Banjoj Luci*, br. 9 (2006): str. 13–57. [orig.] Маројевић, Радмило. „Стих и версолошка реконструкција *Жалостне пјсанце племените Асан-агинице*”. *Радови / Филозофски факултет Универзитета у Бањој Луци*, бр. 9 (2006): стр. 13–57.
- MAROJEVIĆ 2007: Marojević, Radmilo. „Senzacionalno otkriće u Petrogradu: Pronađen originalni rukopis Njegoševe pjesme *Filozof, astronom, pojeta*”. *Slovo*, god. IV, br. 11 (februar 2007): str. 105–116. [orig.] Маројевић, Радмило. „Сензационално откриће у Петрограду: Пронађен оригинални рукопис Његошеве пјесме *Филозоф, астроном, појета*”. *Слово*, год. IV, бр. 11 (фебруар 2007): стр. 105–116.
- MAROJEVIĆ 2016: Marojević, Radmilo (prir.). Petar II Petrović-Njegoš. *Luča mikrokozma*. Podgorica: CID – Cetinje: Narodni muzej Crne Gore, 2016. [orig.] Маројевић, Радмило (прир.). Петар II Петровић-Његош. *Луца микрокозма*. Подгорица: ЦИД – Цетиње: Narodni muzej Crne Gore, 2016.
- MAROJEVIĆ 2017: Marojević, Radmilo (prir.). Petar II Petrović-Njegoš. *Bilježnica*. Podgorica: CID, 2017. [orig.] Маројевић, Радмило (прир.). Петар II Петровић-Његош. *Билјезница*. Подгорица: ЦИД, 2017.

- MAROJEVIĆ 2018: Marojević, Radmilo (prir.). Petar II Petrović-Njegoš. *Luča mikrokozma. Gorski vijenac. Šćepan Mali*. Nikšić: Budimljansko-nikšićka eparhija – Beograd: Društvo za negovanje Njegoševog dela, 2018. [orig.] Маројевић, Радмило (прир.). Петар II Петровић-Његош. *Луца микрокозма. Горски вијенац. Шћепан Мали*. Никшић: Будимљанско-никшићка епархија – Београд: Друштво за неговање Његошевог дела, 2018.
- MAROJEVIĆ 2020: Marojević, Radmilo (prir.). Petar II Petrović-Njegoš. *Šćepan Mali*. Podgorica: CID – Cetinje: Narodni muzej Crne Gore. 2020. [orig.] Маројевић, Радмило (прир.). Петар II Петровић-Његош. *Шћепан Мали*. Подгорица: ЦИД – Цетиње: Народни музеј Црне Горе. 2020.
- NIKČEVIĆ 2005: Nikčević, Vojislav P. (prir.). Petar II. Petrović Njegoš. *Lažni car Šćepan Mali*. Cetinje: Institut za crnogorski jezik i jezikoslovlje, 2005. [orig.] Никчевић, Војислав П. (прир.). Петар II. Петровић Његош. *Лажни цар Шћепан Мали*. Цетиње: Institut za crnogorski jezik i jezikoslovlje, 2005.
- STEVANOVIĆ i dr. 1983: Stevanović, Mihailo i Milica Vujanić, Milan Odavić, Milosav Tešić. *Rečnik jezika Petra II Petrovića Njegoša*. Књ. I. Beograd: Srpska književna zadruga i dr. 1983. [orig.] Стевановић, Михаило и Милица Вујанић, Милан Одавић, Милосав Тешић. *Речник језика Петра II Петровића Његоша*. Књ. I. Београд: Српска књижевна задруга и др. 1983.

Радмило Н. Мароевич

РЕКОНСТРУКЦИЈА ГРАММАТИЧЕСКИХ АРХАИЗМОВ КАК ЛИНГВОТЕКСТОЛОГИЧЕСКАЯ ЗАДАЧА (на материале поеме *Щепан Малый* Петра Негоша)

В настоящей статье критически обосновывается подготовленное автором научное издание поемы *Щепан Малый* сербского поэта эпохи романтизма Петра II Петровича-Негоша в аспекте грамматической реконструкции. Анализу подвергаются грамматические архаизмы в формах: а) имен существительных, б) адъективных слов, личных и относительных местоимений, а также в) глагольных слов.

В работе применяется интертекстуальный сопоставительный подход: примеры, засвидетельствованные в поэме *Щепан Малый*, сравниваются с контекстами поэм *Горный венец* и *Луч микрокосма*, с контекстами других произведений Негоша, а также с поэмой *Смерть Смаил-аги Ченгича* Ивана Мажуранича, балладой *Жалобная песенка благородной Асан-агиницы* и древнерусской поэмой *Слово о полку Игореве*.

Ключевые слова: Петр II Петрович-Негош, поэма *Щепан Малый*, поэма *Горный венец*, поэма *Луч микрокосма*